

Vi si'r godnat til månen - når min far er udstationeret

Vejledning til pædagoger

Indhold

- **Til pædagogen i børnehaven** **s. 3**
- **Før du går i gang** **s. 5**
- **De tre faser i bogen** **s. 6**
- **De ti fokusord** **s. 8**
- **Den sprogudviklende dialog** **s. 11**
- **Aktiviteter, der fremmer børnenes literacykompetencer** **s. 13**
- **Aktiviteter, der styrker børnenes ordforråd** **s. 14**
- **Aktivitet, der styrker børnenes sociale og personlige kompetencer** **s. 16**
- **Kreative aktiviteter og udtryksformer** **s. 17**
- **En model til dialogisk oplæsning** **s. 18**

Til pædagogen i børnehaven

Denne vejledning giver dig inspiration til, hvordan du kan arbejde med dialogisk læsning af børnebogen "Vi si'r godnat til månen", som er en del af *Skal du så i krig?* Inspiration til vejledningen er hentet fra Fredensborg Kommunes projekt "Sproggaven" og National Videncenter for Læsning.

<https://videnomlaesning.dk/>

Du kan læse om:

- Hvad du skal vide, inden du går i gang med dialogisk læsning af "Vi si'r godnat til månen"
- De tre faser: Læs og lyt, Læs og snak, Læs og leg
- De 10 fokusord til bogen
- Dialog om bogen samt aktiviteter, der fremmer børnenes literacykompetencer
- Læs vejledningen grundigt, inden du går i gang med den udvidede dialogiske læsning.

Du kan også bruge den som opslagsbog, hvis du har brug for inspiration til dit sprogarbejde med bogen. Hent mere viden og inspiration til dit arbejde med dialogisk læsning i "Håndbog i udvidet dialogisk læsning", som er udviklet af Fredensborg Kommune – ligger tilgængeligt på nettet.

<https://www.fredensborg.dk/borger/boern-og-unge/vi-har-fokus-paa/sproggaven>

Det er også en god idé sammen med kolleger at reflektere over, hvordan I sammen kan udvikle et sprogligt udviklende læringsmiljø, der styrker det enkelte barns literacy-udvikling bedst muligt.

Stærke sproglige kompetencer

Stærke sproglige kompetencer har afgørende betydning for børns muligheder for at udvikle sig både personligt, socialt og læringsmæssigt; dette både i dagtilbud, skole og i fritiden.

Literacy kan forstås som menneskets ressourcer og færdigheder i at afkode, forstå og anvende tegn og skrift i form af alt fra bogstaver, tal, grafer, ikoner, symboler og multimodale, interaktive og/eller visuelle tekstformer. Vi tilegner os literacy gennem vores deltagelse i samfundet og vores literacykompetencer udvikles gennem hele livet

Før du går i gang

Om "Vi si'r godnat til månen"

Bogen handler om Tobias, som går i børnehave, og som bor sammen med sin mor, far og lillesøster. Tobias' far er soldat og bogen fortæller om, hvad der sker før, under og efter udstationering (udsendelse). Vi følger Tobias og familien før farens udsendelse, under og lige når faren kommer hjem fra udstationeringen. Vi følger soldatens hverdag og daglige liv i lejren. Det er Tobias, som er fortælleren i bogen. Valget af billederne giver god mulighed for, at børnene får et øget ordforråd og kan være medskabende i at fortælle, hvad der sker og er på billederne fra lejren.

Bogens univers er kendt for børn af udsendte og mere ukendt for kammerater i skolen. Bogen er en billedbog med korte fortællende sætninger og er krydret med børnetegninger tegnet af børnehavebørn. Sproget og ordvalget i bogen er målrettet børnehavebarnet. De enkelte sætninger giver stor mulighed for, at alle børnehavebørn kan identificere sig med Tobias' oplevelse af at savne og at kunne blive ked af det.

Sprogarbejdet til børnegruppen skal tilpasses

Som i alt muligt andet pædagogisk arbejde er det vigtigt, at vi er bevidste om vores betydning for og indvirkning på det pædagogiske læringsmiljø. Relationer og samspil er med til understøtte et sprogligt rigt miljø.

- Planlæg den dialogiske læsning inden den præsenteres for børnene
- Læs bogen selv og øv dig i at læse den op med indlevelse og tydelig udtalelse
- Understreg fokusordene (se side 8 om fokusord)
- Planlæg dine spørgsmål
- Vælg literacy-fremmende aktiviteter. Du skal være opmærksom på, at aktiviteterne kan kræve genstande, som skal være tilgængelige fra start af aktiviteten.

De tre faser i bogen

Fase 1: Læs og Lyt:

1. Læs titlen "Vi si'r godnat til månen" højt og peg på ordene imens, så børnene ser læseretningen. Lad børnene "legelæse" titlen. Lad dem gætte på handlingen ved, at I bladrer i bogen og ser på billederne.
2. Læs titlen, imens du peger på hvert ord. Hvor mange ord er der? Lad børnene gøre det sammen. Tal om, hvor mange bogstaver ordene har. Hvad hedder bogstaverne? Hvad mon der står nedenunder "Vi si'r godnat til månen"? Hvem mon de er? Lad børnene bladre i bogen, se billederne og forsiden og gætte på handlingen. Læs bagsiden. Spørg børnene, hvor på en side man starter med at læse, og hvordan læseretningen er. Bed børnene vise med deres finger, hvordan de kan følge en linje og gå ned på den næste linje.
3. Læs historien højt for børnene, så de får en god forståelse af handlingen. Vis læseretningen for børnene ved, at du starter med at læse fra øverste venstre hjørne.
4. Bagefter kan I tale om handlingen, og du kan tage fat på de første fokusord (se de 10 fokusord side 8-10).

Fase 2: Læs og snak:

1. Spørg børnene, hvad de kan huske fra historien.
2. Læs bogen op, men stop op flere steder for at inddrage børnene i en dialog. Her kan du have planlagt, hvilke spørgsmål, du vil stille (se side 10, Sprogudviklende dialog)
3. Arbejd med de næste fokusord (se de 10 fokusord side 8-10).

Fase 3: Læs og leg:

1. Lad børnene skiftes til at fortælle handlingen i bogen. Du kan bede børnene fortælle handlingen ud fra billederne i bogen, men du kan også guide ved hjælp af spørgsmål
2. Lad børnene fortælle, hvad de synes om bogen
3. Arbejd med de sidste fokusord til bogen
4. Igangsæt lege og aktiviteter til at styrke børnenes literacy-kompetencer (se Literacy-aktiviteter s.13)

De 10 fokusord

De 10 fokusord, der er udvalgt til "Vi si'r godnat til månen", er fordelt på oplæsningens tre faser: LÆS OG LYT, LÆS OG SNAK OG LÆS OG LEG. Ved at arbejde med få ord ad gangen får børnene langt bedre mulighed for at tilegne sig ordene, end hvis de skulle lære alle ordene på en gang. Ordene præsenteres sammen med forslag til, hvordan man kan arbejde med dem.

Fokusord til Læs og Lyt

Ligegyldigt

Mor siger, at ligegyldigt hvor man er i verden, så ser man den samme måne.

Hvad tror I, at ligegyldigt betyder? Ved I, hvad lige betyder? Er det den samme måne, man kigger på, hvor end man er i verden? Findes der mere end en måne? Når man siger, at det er ligegyldigt, om man vinder eller taber – hvad betyder det så?

Udstationeret

Nogle gange er min far væk i lang tid. Det er han, når han er udstationeret.

Hvad mon at være udstationeret betyder? Når man er udstationeret, kommer man så hjem og sover om aftenen eller kommer hjem i weekenden? Kender du nogle, der har været udstationeret med sit arbejde? Mon der også er andre end soldater, der kan være udstationeret?

Passe godt på sig selv

Der er også nogle, som ikke vil have, at han er der. Derfor skal min far passe godt på sig selv.

Når du skal passe godt på dig selv, når du klatrer i det store træ, hvad skal du så gøre? Hvordan kan en soldat passe godt på sig selv? Hvad skal en soldat gøre for at passe godt på sig selv?

Fokusord til Læs og Snak

Soldat

Tobias' far er soldat, og derfor skal han rejse til et andet land, hvor der er nogle mennesker, der er glade for, at han og de andre danske soldater er der og passer på dem. Hvad laver en soldat på sit arbejde? Hvem af jer kender en, der er soldat? Hvilket tøj har man på, når man er soldat? Hvilket arbejde har jeres far og mor? Er jeres forældre også sommetider væk i flere dage med deres arbejde? Hvordan tror I, at Tobias har det, når hans far er på arbejde; hvad fortæller bogen os om det?

Savne

Tobias savner tit sin far. Nogle gange savner han ham, når han ser TV og nogle gange, når han er ked af det. Hvad betyder det at savne? Hvordan kan man have det inde i kroppen, når man savner en? Hvordan tror I, Tobias får det inde i kroppen, når han savner sin far? Hvad tror I, der kan hjælpe børn, når de savner deres far eller mor? Kender I nogle, der sommetider savner deres forældre? Hvad kan vi gøre her i børnehaven, hvis en af jer savner jeres mor eller far?

Nattevagt

Sometider har far nattevagt. Ved I hvad det betyder, når Tobias' far har nattevagt? Hvad laver far, når han har nattevagt? Kender du nogle, som arbejder om natten? Hvilke arbejde kan man have, hvis man har nattevagt? Hvorfor er det vigtigt, at Tobias' far er nattevagt i lejren?

Lufthavn

Andre gange siger vi farvel i lufthavnen.

Hvad er en lufthavn? Er der en lufthavn tæt på, hvor vi bor? Hvornår kommer man i en lufthavn? Har du prøvet at være i en lufthavn? Hvad sker der i en lufthavn? Hvilke folk arbejder i en lufthavn? Hvorfor skal Tobias' far rejse fra en lufthavn?

Fokusord til Læs og Leg

Rygsæk

Når min far pakker sin rygsæk ved jeg, at han snart skal afsted.

Hvordan ved Tobias, at far skal udstationeres, når han finder rygsækken frem? Hvorfor har far en rygsæk med og ikke en kuffert? Ser en soldats rygsæk anderledes ud end jeres rygsække? Hvornår bruger I en rygsæk? Hvorfor er en rygsæk smart for en soldat at bruge?

Patrulje

Nogle gange arbejder min far inde i lejren. Andre gange er han på patrulje udenfor.

Ved I hvad en patrulje er? * Kunne vi lave en patrulje her i børnehaven? Hvad kunne en børnehavepatrulje lave? Når I kommer i skole, så har skolen en "legepatrulje"**, hvad mon de laver?

Lejr

Lejren er ligesom en stor by.

Hvad laver man i en lejr? Ved I, hvad soldaterne kan lave i deres lejr, når de ikke er på arbejde? Har I prøvet at være på lejr? Når man er på lejr, tror I så man altid sover i telte? Hvorfor mon soldaterne bor i en lejr og ikke i en almindelig by med huse af sten? Måske vi kunne prøve at lave en lejr ude på legepladsen? Hvad skulle der være i den lejr?

*ordet patrulje vil for de fleste børnehavebørn være et ukendt ord, og derfor vil det være en tanke værd, at du som pædagog har forberedt nogle eksempler på, hvad en patrulje er.

** En legepatrulje er en ordning, som flere skoler har, hvor ældre elever i frikvartererne sætter gang i lege for andre elever; sædvanligvis for yngre elever.

Den sprogudviklende dialog

Spørgsmål er gode til at indlede en dialog med børnene. Grundlæggende findes der to typer spørgsmål: lukkede og åbne. Lukkede spørgsmål kalder ofte på et enkelt svar, mens åbne spørgsmål giver bedre mulighed for en naturlig dialog.

Nedenfor finder du eksempler på forskellige former for spørgsmål, som du kan bruge. Er de for svære eller lette, kan du tilpasse dem til din børnegruppe. Du kan også selv udvikle spørgsmål. I "Sproggavens Håndbog i udvidet dialogisk læsning" kan du læse om, hvordan du åbner for en god dialog med børnene.

Du kan forvente, at de fleste 5-årige børn kan tale i grammatisk korrekte sætninger. Børnenes sætninger vil ofte indeholde bindeord, fx "og", "så", "fordi", "eller", "som", "der" m. fl. De kan anvende de fleste navneord i både ental og flertal og de fleste udsagnsord i både nutid og datid.

Børnene kan sætte ord på både egne og andres følelser, og de kan fortælle om oplevelser i en rigtig tidsmæssig rækkefølge med en start, midte og en slutning, og de kan fortælle meget mere udførligt end tidligere. Nedenstående er der eksempler på forskellige former for spørgsmål, som du kan anvende. Du kan vælge at bruge dem, eller du kan lave dine egne.

Lukkede spørgsmål:

- Hvilke personer hører vi om i bogen?
- Hvem bor Tobias sammen med?
- Hvad kigger Tobias på, når han siger godnat til sin far?
- Hvad laver Tobias, når han kommer hjem fra børnehaven?
- Hvor bor Tobias – i et hus eller i en lejlighed?
- Hvad flyver far med for at komme hen til den lejr, hvor han skal bo?
- Hvad er Tobias' fars arbejde?
- Hvordan kommer Tobias, lillesøster og mor hen i børnehaven?
- Hvor sover Tobias' far i lejren?
- Hvad bor soldaterne i i lejren?

- Hvad laver Tobias, når han kommer til at savne sin far?
- Hvad har far i hånden, når han si'r godnat til Tobias og lillesøster?

Åbne og halvåbne spørgsmål:

Få børnene til at vælge et billede at fortælle om. Du kan opmuntre børnene til at bruge fokusordene, når de fortæller om billederne.

- Hvor foregår historien? Hvordan kan du se det?
- Hvorfor har soldater en rygsæk, når de skal ud at rejse?
- Hvilken tid på dagen er det? Hvordan kan du se det?
- Hvorfor tror du, at Tobias savner sin far, når han ser tv?
- Hvordan tror du, at Tobias har det, da han kigger op på månen?
- Hvor mange år tror du, at Tobias er?
- Hvorfor har far fået medaljer på sin uniform?

- Hvad leger Tobias og lillesøster med på deres værelse?
- Hvorfor har soldaterne ikke badeværelser ligesom vi har det hjemme?
- Har du prøvet at være i bad udenfor, ligesom soldaterne er?
- Hvem er det, der siger, at ligegyldigt hvor man er i verden, så er det den samme måne, som vi si'r godnat til?
- Kender du en, som arbejder i et andet land ligesom Tobias' far?

Aktiviteter, der fremmer børnenes literacykompetencer

Nedenstående er der forslag til flere aktiviteter, der kan styrke børnenes literacykompetencer. Aktiviteterne tager udgangspunkt i bogens handling og eller i de valgte fokusord. Tilpas de foreslåede aktiviteter til den børnegruppe, som du arbejder med. Det er væsentligt, at vi rammer børnene, hvor de er, og derfor skal/bør aktiviteterne tilpasses netop jeres børnegruppe. I aktiviteterne, der har til formål at styrke børnenes opmærksomhed på sprog, er fokusordene og ordene fra bogen ikke tilstrækkelige. Her kan I med fordel anvende ord fra fx billedlotterier.

Aktiviteter, der styrker børnenes ordforråd

Transportmidler

Nogle gange siger vi farvel herhjemme og andre gange siger vi farvel i lufthavnen.

Far skal flyve med en helikopter hen til lejren, hvor han skal bo. Tal om helikopteren og benævn delene på den: motor, propel, døre, lygter, hjul mv. osv.,

Der kan arbejdes med sammensatte ord fx "forhjul og vinduesviskere". Hvad bruger man en helikopter til, og hvad kan en helikopter, som en flyver ikke kan? Her kan man komme ind på, at man bruger en helikopter til at transportere sig fra et sted til et andet sted. Få børnene til at tænke over, hvilket transportmiddel, der vil være bedst at bruge, hvis man skal rejse til Australien. Få børnene til at nævne så mange transportmidler som muligt. Transportmidlerne kan grupperes efter spørgsmålet "Hvilke transportmidler bruger man til vands, i luften og til lands? Legen styrker børnenes færdigheder i at sætte ord sammen og lave kategorier af ord.

Kalender

Medbring forskellige slags kalendere både med billeder, snor med knuder for hver uge/dag, målebånd/målestok osv.

Tal om, hvad en kalender er, hvorfor har vi en kalender, hvordan er en kalender inddelt. Måske en anledning til at tale med børnene om månedernes navne, antal dage i en måned, antal måneder, antal uger på et år og årstider. Hvad kan der stå i en kalender. Vis børn forskellige slags kalendere (gerne nogle, der ikke er papirudgaver). Lad børnene selv lave en kalender eller medbring en tom papirudgave, hvor børnene selv kan sætte/ finde egen fødselsdag efter pædagogens anvisning.

Gætteleg - Vis et billede fra bogen.

Vis billedet, hvor soldaterne spiser frokost udenfor. Bed børnene om at se godt på det, for lige om lidt vil du spørge dem om noget. Luk bogen. Stil nu spørgsmålet til billedet.

Eksempler på spørgsmål:

- Hvorfor har nogle af soldaterne solbriller på?
- Hvorfor har mange af soldaterne bar mave på billedet?
- Hvorfor sidder de udenfor for at spise?
- Hvor mange har T-shirts på?

Ordleg - med bogens fokusord

Afhængig af børnegruppen kan I have færre eller flere spørgsmål. Fokusordet står i parentes efter spørgsmålet:

- Hvilket arbejde har Tobias' far? (Soldat)
- Hvad pakker far, når han skal ud at rejse med sit arbejde? (Rygsæk)
- Hvad hedder det, når en soldat skal være i et andet land i et langt stykke tid? (Udstationeret)
- Hvor bor far henne, når han er udstationeret? (I en lejr)
- Hvad skal far gøre, når han er på patrulje udenfor lejren? (Passe godt på sig selv)
- Hvad er far hedder, når han passer på de andre i lejren om natten? (Nattevagt)

Aktivitet, der styrker børnenes sociale og personlige kompetencer

Leg med ritualer

Forberedelse: find billeder af daglige ritualer.

I bogen nævnes der mange ritualer: transport til børnehave, aktiviteter efter børnehave, TV om aftenen sengetid/sige godnat.

Lav en leg, hvor ritualer om transport til børnehaven og sengetid indgår:

- Transport til børnehave: madpakke med, holde mor i hånden, tale sammen
- Sengetid: putte, dyne, historie, sovedyr m.fl.

Hvis det er muligt, kan man bede forældrene om at tage billeder af deres barns daglige ritualer, og bede dem om at medbringe disse. Billederne kan hænges op fx på snor, tavle eller andet i den rigtige rækkefølge. Bed børnene om at fortælle om deres egen dagligdag/ritualer.

Kreative aktiviteter og udtryksformer

Til at understøtte børnenes forståelse og tilegnelse af fokusordene og andre literacy-kompetencer er kreative aktiviteter som at tegne, male, spille spil, lege og tage på ture ud af huset oplagte aktiviteter.

Tobias' far har fået medaljer på uniformen, da han kommer hjem fra udstationeringen.

- Tal med børnene om, hvad medaljer er, og hvorfor mon Tobias' far får medaljer?
- Lad børnene komme med bud på, hvordan en medalje kan se ud, og tal med børnene, om de de kender nogle, der har fået medaljer
- Lav medaljer sammen med børnene: bestem sammen med børnene, hvilke medaljer som skal laves fx hurtigløber medaljen, den gode kammerat medalje mv.
- Lad børnene skrive "legeskrive"; en tekst/ord til deres medalje evt. noget der kan stå noget på medaljen.

Far skal bo i en lejr, der næsten er ligesom en stor by

- Tal med børnene om, at de skal lave en lejr ude på legepladsen (eller et andet passende sted i nærheden af børnehaven), som I skal være i hver formiddag i en hel uge (eller mere). Tal med børnene om, hvad der skal være i lejren.
- Lad børnene tegne ting, som skal være i lejren. Klip disse ud, og hæng dem op på en fælles plakat, hvor omridset af lejren er indtegnet.
- Lad børnene komme med ideer til et navn til lejren – tal om hvorfor mon Tobias' fars lejr hedder "Camp Viking".
- Lav lejren i børnehaven. Indtænk, at børnene kan lave skilte til lejren (legestavning/børnestavning), så I samtidig styrker børnenes literacy-kompetencer og giver børnene mulighed for at få kendskab til skriftens betydning, når der skal skrives skilte.
- Igen lejlighed til at tale om transportmidler, og hvad en by er.

En model til dialogisk oplæsning

Et vigtigt princip i den dialogiske oplæsning er, at teksten læses flere gange - optimalt tre gange, og at børnene inddrages aktivt i oplæsningen via genfortælling, arbejde med udvalgte ord og samtaler om deres oplevelse af bogens indhold. Oplæseren har inden oplæsningen læst bogen og forberedt det sprogpædagogiske arbejde i tilknytning til oplæsningen.

1. Bogen introduceres, idet der først nævnes bogens titel, dernæst bogens forfatter og til sidst bogens illustrator (i en del tilfælde kan forfatter og illustrator være den samme person). Dernæst opfordres børnene på baggrund af forsideillustrationen og bagsideteksten til at gætte bogens handling. Anvend gerne ordene forfatter, illustration samt titel.

Bogen læses i sin helhed – børnene skal kunne se illustrationerne samtidig med, at de hører teksten. Børnene må helst ikke afbryde oplæsningen. Eventuelle spørgsmål gemmes til den efterfølgende samtale om bogen. Pædago- gogen kan derimod afbryde sin oplæsning ved at standse op og spørger: "Hvad tror I, at der sker nu?" – den voksne opfordrer børnene til at komme med korte forslag. Den form for afbrydelse handler om at træne børnenes narrative kompetence, altså det enkelte barns evne til at

tænke frem i en fortælling. Lige efter, at bogen er læst færdig, vendes den og bladres igennem. Nu kan der tales både om bogens sprog og indhold ud fra oplæserens forberedelseskema.

2. Efter et par dage læses bogen igen – denne gang er afbrydelser tilladt, ja de er nærmest ønskværdige. Jo mere samtale om bogen, illustrationer og indhold desto bedre. Oplæseren bør være meget opmærksom på, at alle børn deltager aktivt. Børnene bør opmuntres til at selv at bede om ordforklaringer, hvis der er ord, de ikke kender eller ikke synes, de kender godt nok. Der arbejdes stadig med de udvalgte ord og med at komme dybere ned i forståelsen af bogens indhold.

Det er naturligvis ligeledes oplæserens ansvar at begrænse bogsamtalen eller direkte standse den og bare læse bogen færdig, hvis det er tydeligt, at børnene ikke er med mere. Hellere korte og gode samtaler end lange, der ikke er givtige for børnene.

Det er således oplæserens ansvar at variere bogsamtalerne om bogens sprog – så det fanger børnenes interesse. Dette kan gøres ved hurtige skift fra et ord til et andet, fra en aktivitet til en anden aktivitet: fx. "Kig godt

på billedet alle sammen uden, at vi siger noget. Ræk en finger i vejret, når du på tegningen får øje på noget, der fortæller os, hvad soldaterne laver, når de har fri fra arbejde”.

3. Senest et par dage efter læses bogen for tredje gang – denne gang bidrager børnene endnu mere med genfortælling og/eller læsning til bogens oplæsning. Den tredje læsning kan indledes med en opfordring til et barn om at komme med et kort resume af bogens handling, og med at opfordre et andet barn til at fortælle om/gøre rede for bogens budskab – ”Hvad fik vi at vide om soldaternes hverdag i lejren?”